

мр Борђе Лазин: ПРИВИДНИ ИДЕАЛНИ СТИЦАЈ КРИВИЧНИХ ДЕЛА, Београд, Привредна штампа, 1982, стр. 156.

У издању „Привредне штампе“ појавила се монографија мр Борђа Лазина, асистента Правног факултета у Београду, под називом *Привидни идеални стицај кривичних дела*. Монографија је значајна већ и због тога што се ради о институту који није потпуније теоријски обрађиван у домаћој кривично-правној литератури, која се задржавала или на сувише општим анализама овог питања, или на решавању само неких конкретних случајева. Поред тога, што аутор оправдано напомиње, неуједначеност и различитост теоријских решења резултирала је и потпуно различитом и неуједначеном применом привидног идеалног стицаја кривичних дела од стране судова. То није од мале важности ако се има у виду велики практични значај овог института за окривљеног, због могућности изрицања само једне казне за главно кривично дело, уместо јединствене казне по правилима о стицају кривичних дела.

Рад обухвата, поред увода, три одељка унутар којих су систематски и потпуно, обрађена сва важнија питања везана за привидни идеални стицај кривичних дела.

У уводу је аутор одредио предмет рада, нагласио актуелност теме и оправданост њене обраде, дао методолошке напомене и прецизирао систематику рада.

У првом одељку, подељеном на шест глава, аутор је изложио нека општа разматрања института привидног идеалног стицаја кривичних дела.

У првој глави аутор одређује појам привидног идеалног стицаја кривичних дела и износи неке најважније аргументе у прилог основности овог института. Након приказивања примера непосредног и посредног предвиђања појединих случајева привидног идеалног стицаја кривичних дела у кривичним законима, аутор констатује да привидни идеални стицај није у супротности са кривичним законима, иако није предвиђен као општи институт у Кривичном закону СФРЈ. Неоспорно је да тако значајан и широко примењиван институт у судској пракси не би могао да постоји и да се примењује већ толико дуго, уколико би заиста био у супротности са кривичним законом, његовом суштином и његовим принципима. Аутор, даље, констатује да институт привидног идеалног стицаја може бити дозвољен, поред осталих разлога, и зато што одговара логичној примени кривично-правних прописа, захтевима криминалне политике и реалности, као и разлозима хуманизма.

У другој глави овог одељка (Услови за постојање привидног идеалног стицаја кривичних дела) изложени су и детаљно обрађени услови за постојање привидног идеалног стицаја кривичних дела. Након обраде стицаја кривичних дела као првог услова за постојање привидног идеалног стицаја, аутор као други услов обрађује идеални стицај кривичних дела. Аутор нас најпре упознаје са старијим схватањем правне природе идеалног стицаја као стицаја кривичних закона износићи његове недостатке, а затим и са шире прихваћеним и код нас заступљеним схватањем о идеалном стицају као стицају кривичних дела. По његовом мишљењу, схватање о правној природи идеалног стицаја као стицају закона, поред других аргумената, неприхватљиво је и због немогућности разликовања идеалног од привидног идеалног стицаја кривичних дела. Аутор, ипак, напомиње да се ни са схватањем идеалног стицаја као стицаја кривичних дела не може постићи у потпуности одвајање идеалног од привидног идеалног стицаја. То би било у случају кад је за неко кривично дело из стицаја изречена смртна казна, када она по својој природи нужно искључује остале казне тако да постоји само та најтежа казна. У даљем излагању аутор се задржава на одређивању

када постоји једна радња извршења као критеријум за разграничење идеалног и реалног стицаја, а тиме и привидног идеалног и привидног реалног стицаја. Као трећи услов аутор наводи криминално-политичку основу привидног идеалног стицаја, истичући да се она састоји у томе, да је казна за једно кривично дело довољна и да обухвата и казну за друго кривично дело, тако не би било оправдано изрећи казне за оба дела која су у идеалном стицају. Излагање у овој глави аутор закључује обрађивањем последњег услова који је потребан за постојање привидног идеалног стицаја, а који се састоји у постојању посебних услова за сваки поједини облик привидног идеалног стицаја.

У трећој глави (Историјски развој института привидног идеалног стицаја) аутор је дао краћи историјски преглед развоја привидног идеалног стицаја почевши од римског, преко канонског, старог германског и средњовековног италијанског права, све до 19. века и прве шире теоријске обраде проблематике стицаја кривичних дела. Непознавање до тог времена привидног идеалног стицаја кривичних дела као општег института, објашњава се пре свега неразвијеношћу теорије, а затим и постојањем малог броја кривичних дела у законима тога времена због чега се привидни идеални стицај кривичних дела није ни могао појавити као значајнији проблем.

У четвртој глави (Карактеристике привидног идеалног стицаја) поред изношења термилолошких разлика у означавању овог института, аутор наглашава сложеност његовог одређивања и значај који он има за учиниоца кривичног дела. Аутор је доста простора посветио кривично-правном значају привидног кривичног дела с обзиром да одговор на питање, да ли се код привидног идеалног стицаја искључује постојање привидног кривичног дела или само његова кажњивост има велики практични значај. Аутор се, уз изношење аргумената, опредељује за схватање у теорији прихваћено, да се код привидног идеалног стицаја искључује само кажњивост (у ширем смислу) за привидно кривично дело. Отуда привидно кривично дело не губи сваки кривично-правни значај и могло би да утиче на одмеравање казне за главно кривично дело. При томе аутор излаже случајеве код којих би таква могућност долазила у обзир. Поред тога, аутор дозвољава и супсидијарну примену привидног кривичног дела уколико се за главно кривично дело не може изрећи кривична санкција због постојања неке околности која искључује кажњивост.

У оквиру ове главе аутор се бави и правилом *in dubio pro reo*, нудећи решење за ситуације у којима се јавља сумња о томе да ли се ради о стицају или привидном идеалном стицају кривичних дела, или за који облик привидног идеалног стицаја се треба одредити, у случајевима када су испуњени услови за више његових облика.

Пета глава овог рада (Објективно схватање општег појма кривичног дела и привидни идеални стицај) аутору је омогућила да, одредивши се за објективно-субјективно схватање општег појма кривичног дела, укаже на непостојање практичних разлика у материји привидног идеалног стицаја кривичних дела у случају прихватања једног или другог схватања општег појма кривичног дела.

У шестој глави (Савезно, републичко и покрајинско кривично законодавство и проблем привидног идеалног стицаја) аутор закључује да је подељена законодавна надлежност у области кривичног права између Федерације и федералних јединица повећала могућност постојања привидног идеалног стицаја кривичних дела због стварања нових инкриминација, додавања нових обележја већ постојећим и због сличности обележја извесног броја инкриминација у кривичним законима.

Други одељак (Облици привидног идеалног стицаја кривичних дела), као централни део рада у којем је аутор успешно савладао сложен задатак да расветли суштинска питања у вези са појединим облицима

привидног идеалног стицаја кривичних дела, подељен је на осам глава. У оквиру овог одељка аутор је извршио класификацију привидног идеалног стицаја кривичних дела на оне облике код којих: 1. привидно кривично дело настаје истовремено са главним, 2. код којих се ради о стадијумима кривичног дела, 3. алтернативитет, 4. код којих се ради о некажњивом делу, 5. код којих се ради о несамосталном кривичном делу, 6. који су одређени законом и 7. случајеви који не испуњавају услове за самостални облик привидног идеалног стицаја.

У првој глави (Општи поглед на облике привидног идеалног стицаја које срећемо у теорији), аутор одређује као основни циљ рада детаљнију анализу свих могућих облика привидног идеалног стицаја, односно услова за њихово постојање и конкретну примену као излаз за превазилажење великих разлика које постоје у схватањима броја и природе облика привидног идеалног стицаја, што се илуструје краћим приказом различитих теоријских ставова.

У другој глави (Облици привидног идеалног стицаја код којих привидно кривично дело настаје истовремено са главним) аутор је изложио специјалитет и конзумпцију. Критички се осврћући на теоријско одређивање специјалитета и конзумпције, аутор излаже своје гледиште у односу на наведене облике привидног идеалног стицаја кривичних дела, анализирајући их и одређујући услове за њихово постојање, да би све то поткрепио бројним примерима из закона. Аутор сматра да има посебног оправдања за конструкцију посебних случајева специјалитета и конзумпције, називајући их конкретним специјалитетом и конкретном конзумпцијом и одређујући тачно услове за њихово постојање.

У оквиру треће главе (Облици привидног идеалног стицаја код којих се ради о стадијумима кривичних дела) аутор се бави супсидијаритетом. Указује прво на теоријско одређивање супсидијаритета, затим износи услове за његово постојање и његове карактеристике, а затим посебно обрађује примере за супсидијаритет. Интересантно је да аутор дозвољава и постојање посебног случаја супсидијаритета (називајући га непотпуним супсидијаритетом), за који сматра да испуњава услове за самостално постојање.

Проблематика четврте главе (Алтернативитет) односи се на иначе, у теорији споран облик привидног идеалног стицаја. Аутор се, излажући прво критички теоријска одређивања алтернативитета, услове за његово постојање и његове карактеристике, изјашњава за самосталност овог облика привидног идеалног стицаја кривичних дела.

У петој глави (Облици привидног идеалног стицаја код којих се ради о некажњивом делу) обрађени су некажњиво накнадно дело и некажњиво претходно дело. Након што је критички изложио теоријска схватања о овом проблему, аутор одређује услове постојања, карактеристике и примере некажњивог накнадног и некажњивог претходног дела, опредељујући се за самосталност ових облика привидног идеалног стицаја. Међутим, у закључку аутор указује на њихов мали практични значај због тога што се у пракси ретко дешава да буду испуњени сви услови за њихово постојање.

У шестој глави (Облици привидног идеалног стицаја код којих се ради о несамосталном кривичном делу) аутор је обрадио несамостално кривично дело учињено при добровољном одустанку од покушаја, несамостално кривично дело учињено при добровољном одустанку од припремних радњи и несамостално кривично дело извршено при покушају неког кривичног дела, обрађујући за сваки од наведених, иначе спорних облика привидног идеалног стицаја, потребне услове постојања, оправдавајући на тај начин њихово постојање као самосталних облика привидног идеалног стицаја.

У седмој глави (Облици привидног идеалног стицаја који су одређени законима) аутор је обрадио сложено кривично дело, његов појам,

врсте (право и неправо), карактеристике и примере из закона, а посебно специјалне случајеве сложеног кривичног дела који су по ауторовом мишљењу кривично дело квалификовано тежом последицом, променљиво сложено кривично дело и законски специјалитет.

У последњој глави овог одељка (Случајеви који не испуњавају услове за самостални облик привидног идеалног стицаја) аутор је обрадио инклузију и некажњиво придружено дело за које закључује да не испуњавају услове за самостално егзистирање. На случајеве кривичних дела који би у пракси испуњавали услове за ове облике привидног стицаја треба, по мишљењу аутора, применити институт незнатне друштвене опасности или неки други облик привидног идеалног стицаја који је довољно прецизно одређен.

У трећем одељку овог рада аутор је извршио анализу неких спорних случајева примене привидног идеалног стицаја у судској пракси. Аутор је критички изложио за сваки од обрађених спорних случајева различита теоријска питања и различита схватања наших врховних судова, да би излагање закључио износећи своје аргументима поткрепљено мишљење.

На крају, треба истаћи да је у овој монографији реч о институту који кривични закон не регулише, а који је од изузетног практичног значаја, што је све отежавало задатак аутора у обради овог проблема који је он, према нашем мишљењу, са успехом савладао. Велики квалитет рада свакако представља и стално присутна ауторова тежња да изложи аргументовано свој став у ситуацијама у којима се теоријска мишљења разилазе, као и богатство оригиналних решења која су понуђена. Сматрамо да је аутор успео у настојању да допринесе отклањању правне несигурности и неједначености решења у наведеној области и да је успео да обогати научну мисао у овој области, с обзиром да је понудио прецизне и аргументоване критеријуме за примену појединих облика привидног идеалног стицаја.

др Маријка Цетинић